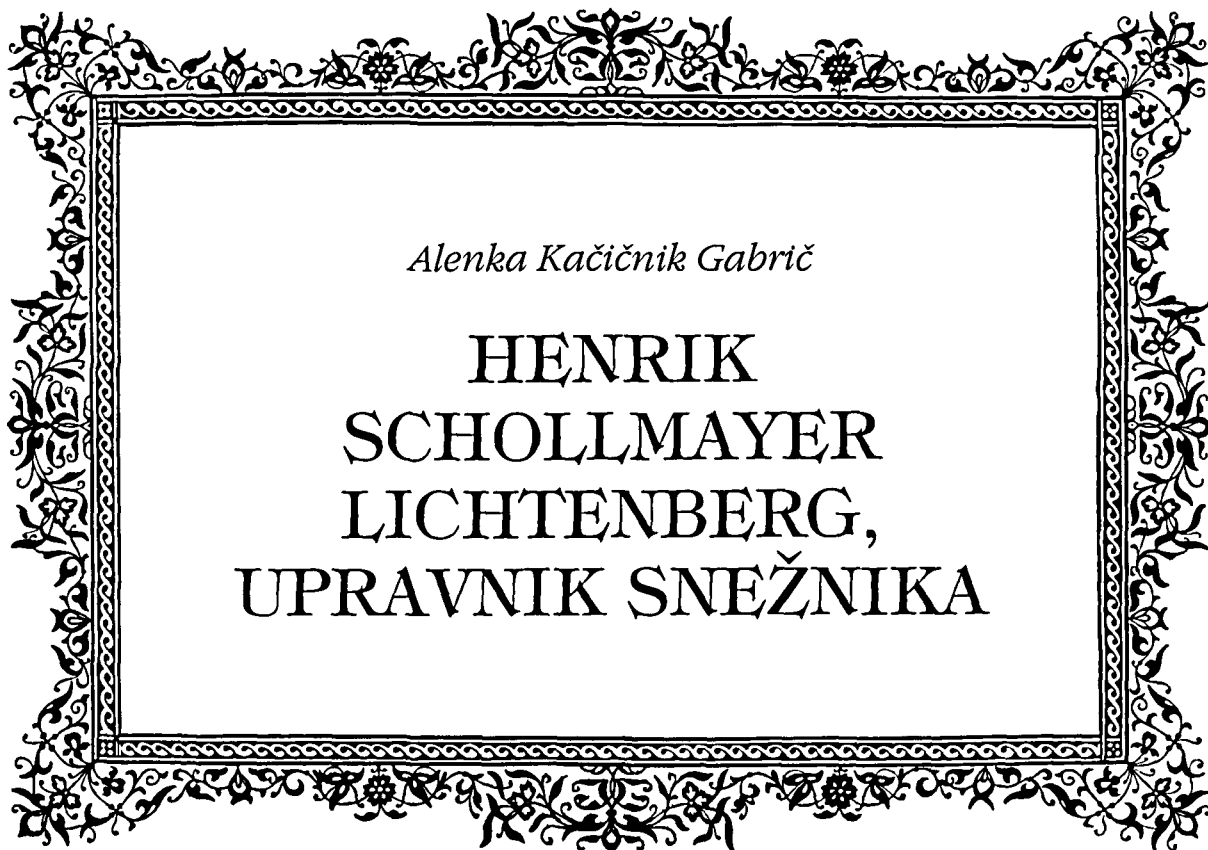

Alenka Kačičnik Gabrič

HENRIK SCHOLLMAYER LICHTENBERG, UPRAVNIK SNEŽNIKA

Leta 1853 je veleposestvo Snežnik na dražbi kupil nov lastnik, knez Otto Viktor Schönburg-Waldenburg, plemič, doma na Saškem.¹ Svojega novega posestva ni nikoli obiskal, saj je že nekaj mesecev kasneje umrl. Njegova družina ni o nakupu Snežnika vedela ničesar, po njegovi smrti pa ga je podedoval njegov tretji sin, ki sprva ni vedel niti, kje se posestvo nahaja. Ko ga je končno našel, se je moral soočiti z dejstvom, da je bilo posestvo osiromašeno, gozdovi izropani lesa, stalež divjadi izredno nizek. Posesti se je poznalo slabo gospodarjenje zadnjih let.² Novi lastnik je bil očitno dovolj finančno močan, da se ni ustrašil stroškov, saj se je zavedal, da bo moral veliko investirati, če bo hotel, da bo veleposestvo spet postalo donosno. Obnove gradu in gospodarstva se je lotil natančno in sistematično, pri tem pa sta mu veliko pripomogla za

delo upravnikov gozdnih posesti posebej šolana Jožef von Obereigner in Henrik Schollmayer - Lichtenberg.

V snežniških gozdovih ljudje dolgo časa niso stalno prebivali. Skoraj do leta 1890 tukaj ni bilo cestnih povezav in naselij. Pivko na jugovzhodu so z Loško dolino na severovzhodu vezala le slaba pota, primerna komaj za promet s tovorno živino. Glavnina gozdov je bila nedotaknjena, le robove so izkoriščali kmetje, pa tudi ti so si morali sami utirati poti.

Šele leta 1870 je bila v Leskovi dolini zgrajena prva gozdarska naselbina. Druga je kasneje zrasla na Mašunu. Prvo hišo so zgradili leta 1874. Gradbeni material so vozili po kolovozih s Snežnika, ker cest še ni bilo. Kmetje v dolini so vedeli, da prihaja s temi gradnjami konec njihovega do takrat neoviranega gospodarjenja v gozdu in se posebno z naselbino na Mašunu niso mogli sprijazniti. Zato so se 24. avgusta 1874 zbrali iz več vasi in v četi z okoli 150 možmi krenili na pohod na Mašun. Gozdarsko stavbo, ki so jo takrat do tal porušili, so kasneje obnovili. V njej se je naselil gozdar Anton Satran. Po prvi svetovni vojni je stavba pogorela. Zaradi nepazljivosti so ga zažgale italijanske vojaške enote, ki so bile takrat nastanjene v njej.³

¹ Članek sem napisala med urejanjem gradiva, ki bo predvidoma priključeno k že obstoječemu fondu Graščina Snežnik. Gradivo, ki sem ga do sedaj popisala, sem v pričujočem članku citirala kot gradivo Gozdnega urada Snežnik, ker je do sedaj kot neurejeno to oznako tudi nosilo. Veliko gradiva je še nepopisanega in neurejenega, po že pregledanem pa se lahko nadajamo, da bo bogastvo virov ponudilo še obilo presenečenj.

² Vinko Sterle, Fant, to pa so čakani in pol!, Sežana, Žbrinca, 1994, str. 9 in str. 13.

³ Prav tam, str. 7.

Leta 1880 je bila zgrajena tretja gozdarska postojanka na Gomanjcih. Njen prvi prebivalec je postal gozdar Jože Novak. Četrto gozdarsko hišo so postavili v Jurjevi dolini. O divjadi v snežniških gozdovih je nekaj skopih podatkov napisal že Valvasor, precej kasneje pa je gozdar Sattran večkrat sporočal, da je divjad v hudih zimah v snežniških revirjih zelo trpela. Zaradi velikega števila jo je pomanjkanje hrane često prignalo tudi v dolino.⁴

Novi lastniki so bili na Saškem veliki industrialci, zato v začetku niso ne pričakovali, niti potrebovali velikega dohodka od posestva. Glavna gospodarska moč posestva je bil les. Skoraj 80 % posestva je bilo namreč poraščenih s strnjenimi gozdovi, zaradi večje nadmorske višine pretežno iglastimi. Posestvo je bilo zaradi upravljanja z gozdovi razdeljeno v več revirjev, glavno upravo pa so vodili na gradu. Zaradi leta 1848 razglašene zemljiške odveze so bili snežniški gozdovi v času, ko je posestvo kupil Schönburg - Waldenburg, močno obremenjeni s služnostnimi pravicami različnih oblik. Služnosti so pripadale skoraj štiridesetim naseljem. Reševanje spornih zadev je zaposlilo upravo in lastnika posestva za nadaljnjih nekaj desetletij, da so razrešili vse spore oz. zahteve nosilcev servitutnih pravic in je zemljišče veleposestva postalo prosto servitutov.

Za razrešitev služnostnih pravic je knez Schönburg - Waldenburg žrtvoval približno eno tretjino posestva.⁵ Šele takrat so pravzaprav lahko začeli z načrtnim gozdarjenjem. Za izdelavo in nato prodajo polizdelkov ali celo nekaterih izdelkov (tavoletti, gajbice za izvoz sadja in zelenjave v Ameriko) so na Marofu v Loški dolini zgradili žago, ki je konec 70. let pogorela. Tudi tovarna metilnega alkohola v Leskovi dolini nikakor ni mogla delovati rentabilno. Po propadu jo je poizkusil ponovno usposobiti Francoz Bertrand, vendar spet neuspešno. Edini zanesljivi denar je tedaj pritekal od pridobivanja pepelike, pašnine in izdajanja dovoljenj za nabiranje drevesnih gob. Ker so bili vsi drugi poizkusi neuspešni, se je Jurij Schönburg - Waldenburg odločil za uvajanje urejenega gospodarjenja z gozdom in organizacijo dobičkonosne prodaje surovega lesa. Njegova prizadevanja je nadalje-

val sin Herman, ki je postal lastnik posestva po Jurjevi smrti 29. oktobra 1900.

Veliko pozornosti so Snežniški namenjali tudi divjadi in lovu. Lov je v preteklosti služil za preživetje ljudi (meso za hrano, kože za oblačila), kasneje pa se je začel spreminjati v razvedrilno in športno dejavnost. Lastniki lovišč in zemljiških posesti pri nas so bili večinoma tujci, domači prebivalci pa so jim morali služiti in med drugim opravljati tudi lovsko tlako kot gonjači, nosači ali rejci lovskih psov. Divjadi je bilo včasih dovolj po vsej Kranjski, ne le na Snežniku. Domači jeleni so takrat nosili izredna rogovja, ki so bila neredko težka preko 12 kg, po teži teles pa je bila takratna jelenjad daleč pod današnjim povprečjem. Na rogovje je brez dvoma vplivala bujna in raznovrstna paša, saj solnic in napajališč niso poznali, mogočno rogovje pa je jelen potreboval pri dnevni borbi za obstanek med številno divjadjo.⁶

Verjetno je bilo zaradi naravnih danosti na Notranjskem med ljudstvom največ lovske krvi, ki se je sprostila po revolucionarnem letu 1848. Ljudje so tako ali drugače prišli do orožja, gospodarjev ni bilo in začeli so se množični lovski pogromi, v katerih so včasih sodelovale cele vasi. Plen je bil velik, zato so veliko mesa, ki ga niso mogli sproti uporabiti sami, prodali. Zaradi zasičenosti trga je cena divjačini takrat zelo padla. Kljub poskusom države z izdajo lovskega patenta 1852 in graščinskih fevdalcev, da bi ponovno uvedli red, se je uničevanje nadaljevalo.

Po letu 1849, ko je lov dobil obliko zakupništva, je za gospodarje lastnih lovišč ponovno postala mikavna gospodarska korist, ki jo je dajala odstrelina.

Schönburg - Waldenburgi so bili veliki ljubitelji narave, večkrat so na Snežnik prihajali divjad le opazovat in občudovat. Vsako leto znova so opazovali jelenji ruk, včasih pa jih je premotil kakšen drug dogodek. 15. maja 1910 sta na primer, za spremembo, mladi gospodar Herman in njegov gost na lovu upravnik Henrik Schollmayer - Lichtenberg "zanemarila" prvotni namen in namesto tega ob 2. uri zjutraj opazovala, kako je čez nebo potoval Halleyev komet.⁷

⁴ Ivan Fabjan, *Snežniška jelenjad*, Lovec, XXXIX, 1956/57, št. 6, str. 162.

⁵ *Dnevnik princa Hermana pl. Schönburg - Waldenburga*, v tipkopisu, prevod, str. 7, objava v pripravi.

⁶ I. Fabjan, n.d., str. 162.

⁷ A.(rhiv) S(lovenije), Gr.(aščinski) A.(rhiv) XVII, *Snežnik*, knj. 7, *Schneeberg und die Dynasten von Schönburg. Geschichte der Herrschaft Schneeberg in Krain, II. Band*, str. 62

*Henrik Schollmayer - Lichtenberg
s hčerko Margareto*

Moški člani družine so zelo radi lovili divjad, zato so si zelo prizadevali za dvig staleža divjadi v svojih gozdovih. Na posestvu Snežnik so lovili različne vrste divjadi, po takratni klasifikaciji nizko in visoko divjad. Posebej pomembni so bili jeleni, ki so spadali med visoko divjad, globoki in temni gozdovi na Snežniku pa so bili dom tudi drugim vrstam zveri, volkovom, risom, divjim mačkam in medvedom. Zadnjega risa so ustrelili leta 1869, nato pa so jih le še redko srečali v tamkajšnjih gozdovih, volkovi pa so bili kar stalni prebivalci snežniških gozdov. Kljub vnetemu zasledovanju in odstrelu je bilo njihovo število ves čas približno enako, saj so se vedno znova priseljevali na Snežnik iz hrvaških in bosanskih gozdov.

Medvede so na Snežniku posebej ščitili. Lov na rjavega medveda je bil pridržan le lastniku posestva. Upleniti tako trofejo je bil dogodek za vsakega, še tako starega in izkušenega lovca. Ko se je res zgodilo, da je Herman Schönburg - Waldenburg 26. aprila 1893 z visoke preže uplenil

prvega medveda v Leskovem grmu pod hribom Grajšovka, ga je to tako prevzelo, da tega še nekaj let ni mogel pozabiti. Medved je bil moškega spola, dolg 2,3 m, tehtal pa je 220 kg. Leta 1905 je zato knez naročil kamnoseku Janezu Lekanu iz Starega trga, naj mu izdela spominski kamen z napisom "Seine Durchlaucht Prinz Hermann von Schönburg - Waldenburg erlegten hier sehr starken Hauptbären am 26. April 1893" (Njegova visokost princ Herman von Schönburg - Waldenburg je tukaj 26. aprila 1893 položil kapitalnega medveda) in mu zanj plačal 33 kron in 12 helerjev.⁸ Po besedah današnjega oskrbnika gradu Snežnik spominski kamen še danes stoji v gozdu in označuje kraj ustrelitve. Majhen spominski kamen so postavili tudi v spomin na srečanje rednega gosta na Snežniku, Henrika Meklenburškega, kasnejšega princa Nizozemske, z medvedko, ki je s seboj vodila dva mladička, v Leskovem grmu 23. julija 1900. Posebej so bili namreč veseli dejstva, da je princ kljub napadu medvedke, ki se je bala za mladiče, ostal nepoškodovan.⁹

Zaradi prevelikega odstrela živali v preteklosti, posledično pa pomanjkanja divjadi v gozdovih, so si nekateri posestniki v svojih gozdovih omislili obore oz. ograjena gojišča za divjad, kjer so nato načrtno gojili določene živalske vrste za kasnejši odstrel. Po ministerialovem ukazu iz leta 1852 je bil lov v divjelih oz. oborah dovoljen le lastnikom. Pri nas je iz tega časa najbolj znana obora kozorogov, ki jo je v 90. letih 19. stoletja v okolici sv. Ane nad Tržičem osnoval dr. Julius Born. Leta 1891 je začel obnavljati tudi kolonijo jelenov v Jelendolu. Ena takih obor je bila še v Kokri, kjer je jelene ponovno naselil Gilbert Fuchs, lastnik gradu in posestva Hrib v Preddvoru. Graščina Planina je imela leta 1887 oboro z jeleni pri Planini in leta 1899 še eno na Javorniku. V letih 1891 -1894 je znana obora pri Puterhofu, knez Windischgrätz pa je svojo oboro za jelene osnoval leta 1912 na Pohorju.¹⁰

Znano oboro za gojenje jelenov so imeli od leta 1899 tudi na posestvu Snežnik v Leskovi do-

⁸ AS, Gozdni urad Snežnik, šk. 29, št. 444, Blagajna posestva Snežnik, računske priloge za leto 1905 z izdatki, rubrika XXVII, lovski zakup, stroški in zaslužki pri odstrelu, B. 70.

⁹ AS, Gr.A. XVII, Snežnik, knj. 7, Schneeberg und die Dynasten..., str. 12.

¹⁰ Ema Umek, Zgodovina agrarnih panog, 1. zvezek, Ljubljana 1970, str. 472-473.

lini, imenovali so jo Zverinjak.¹¹ Graščina Snežnik je imenovala posebno komisijo, ki je 19. januarja 1899 odbrala primeren prostor za njeno izgradnjo. Graditi so jo pričeli takoj, narejena je bila 4. marca 1899. Sprva je zavzemala površino približno 10 hektarov.¹² Število jelenov se je v divjeku povečalo zaradi nakupov živali, zaradi tega, ker so se zatekale vanjo živali iz ostalega gozda, nekaj mladičev pa se je v obori že skotilo. Zato so površino obore povečali, zaradi sistematičnega in natančnega strokovnega dela pa je obora z jeleni odlično uspevala. Leta 1900 so v višje ležečih predelih snežniškega posestva poizkusili naseliti še gamse, ki pa se niso vživeli v novem okolju.¹³

O ustanovitvi obore za jelene zelo izčrpno pričajo zapiski Henrika Schölmayerja - Lichtenberga. Bil je gozdar in gospodarstvenik, posebej priznan na področju razvoja in negovanja prebiralnih gozdov. Rojen je bil 23. novembra 1860 v Althofnu na Koroškem kot Henrik Etbin Schölmayer kmetijskemu strokovnjaku Francu in Korneliji, rojeni Costa, hčerki znanega domoznanca dr. Henrika Coste in sestri še bolj znanega slovenskega politika dr. Etbina Henrika Coste, po katerem je prvorojenec tudi dobil ime.¹⁴ Po šolanju v Ljubljani, na Češkem in Saškem, kjer je obiskoval gozdarsko akademijo, ter po opravljenem izpitu za samostojno gozdno gospodarstvo je bil sprva zaposlen na področju Gmundenske državne gozdne direkcije, nato kot vodja parne žage Karla Novaka v Slatini (današnja Romunija). Od 15. marca 1884 je bil v službi na veleposestvu kneza Schönburg - Waldenburga na Snežniku, sprva kot višji gozdar in oskrbnik gozdne revirja Mašun. Na Mašunu je bil 19. avgusta 1891 pri eksploziji dinamita poškodovan. Nesrečo je sicer preživel, ker je knez Jurij Schönburg - Waldenburg organiziral prevoz bolnika v ljubljansko bolnišnico.¹⁵ Izgubil pa je desno oko in od takrat nosil trak preko njega. Leta 1903 je kot upravitelj celotnega snežniškega posestva nasledil svojega tasta Jožefa Obereignerja. Leta 1904 ga je posvojila Vi-

ljemina Lichtenberg, starejša grofica iz sosednjega gradu Koča vas, ki ni imela svojih otrok. V adoptivni listini se je Schölmayer obvezal, da bo skrbel za njo do smrti, potem pa bo podedoval njeno posestvo. Prevzel je tudi njen plemiški naslov in priimek, zato se je od takrat podpisoval Schölmayer Lichtenberg. Čezdajalno pogodbo sta grofica in Schölmayer sklenila leta 1906.¹⁶ Leta 1909 je Henrik Schölmayer - Lichtenberg postal direktor celotnega snežniškega posestva.¹⁷ Pri gospodarju in med delavci na posestvu je slovel po svoji natančnosti.¹⁸ S svojim delodajalcem se je zelo dobro razumel, celo tako, da mu je bil priča pri poroki z Marijo von Obereigner 21. julija 1887 lastnik veleposestva princ Jurij von Schönburg - Waldenburg, princesa Luisa in princesa Anna, žena in hči princa Jurija, pa sta bili krstni botri njunim otrokom.¹⁹

Schölmayerja so zanimala mnoga različna področja in tematike, ne le tista, ki so se strogo dotikala gospodarjenja na Snežniku. Trudil se je, da bi veleposestvo čim bolj povezal z ostalo državo in omogočil lažje in predvsem cenejše izkoriščanje njegovih bogastev, v prvi vrsti velikih, do takrat še neizkoriščenih količin lesa. Tako se je 3. junija 1903 udeležil sestanka v Trgovski zbornici v Ljubljani kot zastopnik posestva Snežnik,²⁰ ki je bilo kot možni veliki uporabnik zelo zainteresirano za izgradnjo načrtovane železniške proge od Rakeka do kranjske meje s Hrvaško. Po dogovorih s sestanka je nato pripravil podatke za izdelavo načrtov za izgradnjo železnice,²¹ ki naj bi potekala od priključka na južno železnico pri Rakeku do Prezida na hrvaški strani meje in bi pripomogla, da boj v konkurenci s pridelovalci mnogo cenejšega lesa v Bosni še ne bi bil izgubljen. Največji strošek pri prodaji rezanega lesa je bil namreč transport iz gozdov do porabnika, saj je bilo ponekod treba spraviti hlode tudi do 40 km daleč do najbližje železnice. Zaradi zmanjšanja zaslužka so se začeli prebivalci Loške doline in njene hribovite okolice izseljevati v tujino.

¹¹ Tudi danes se to področje v gozdu pri Leskovi dolini imenuje Zverinjak. Atlas Slovenije, Ljubljana 1992, karta 183, B 3.

¹² I. Fabjan, n.d., str. 161-167.

¹³ AS, Gr.A. XVII, Snežnik, knj. 7, Schneeberg und die Dynasten..., str. 14.

¹⁴ Stane Granda, Zadnji lastniki gradiča Koča vas in njihov družinski arhiv, Notranjski listi II, Cerknica 1981, str. 278-283.

¹⁵ AS, Gr.A. XVII, Snežnik, knj. 7, Schneeberg und die Dynasten..., str. 40.

¹⁶ AS, 744, Graščinski arhiv Koča vas, fasc. 2, Dominicalia.

¹⁷ Več glej Slovenski biografski leksikon, str. 236.

¹⁸ V. Sierle, n.d., str. 81.

¹⁹ AS, Gr.A. XVII, Snežnik, knj. 7, Schneeberg und die Dynasten..., str. 31.

²⁰ Ivan Mohorič, Zgodovina železnic na Slovenskem, Slovenska matica, Ljubljana 1968, str. 285; višji gozdar snežniškega veleposestva je tam napačno naveden kot Henrik Golmajer.

²¹ Slovenski biografski leksikon, deveti zvezek, priloga k SBL III, str. 236, geslo Schölmayer-Lichtenberg Henrik.

Terenske razmere za gradnjo železnice so bile ugodne, saj na trasi niso bili predvideni gradbeno posebno zahtevni objekti. Načrt je izdelal ing. Emanuel Rindl z Dunaja februarja 1904. Rindl je načrtoval normalnotirno progo, dolgo 34,427 km, s postajami v Rakeku, Cerknici, Grahovem, Bloški Polici, Starem trgu in Ložu, Poljanah in v Babnem Polju. Imela bi značaj izvozne železnice za snežniške gozdove, za gozdove čabrskega veleposestva in zahodnega dela Auerspergovih gozdov, ki so gravitirali na Bloško planoto. Železniško ministrstvo je potrdilo načrte in izdalo koncesijo. Med tistimi, ki so pri-

tevala znatna denarna in materialna sredstva, vendar je z njimi postala dostopnost gozdov bistveno lažja, s tem pa so tudi v gospodarskem smislu dosti lažje in temeljiteje vzdrževali in izkoriščali gozd. Samo v letu 1913 je blagajna posestva Snežnik za delo na različnih cestah na posestvu izplačala več kot 300 računov.²³

Novozgrajene ceste so poimenovali ali po kraju, kamor je cesta vodila, ali pa z imenom določene osebe iz vrst lastnikov. Tako je Jurjeva cesta, ki so jo gradili med leti 1872 do 1896,²⁴ vodila od gradu Snežnik mimo lovske koč

Snežniški graščaki se peljejo na lov

dobili koncesijo za železnico, je bil tudi lastnik veleposestva Snežnik, knez Schönburg - Waldenburg, vendar ideje o izgradnji železniške proge zaradi več različnih vzrokov vseeno niso uresničili.²²

Pri iskanju boljših transportnih povezav s svetom se je Schollmayer, prav tako kot že njegov predhodnik na delovnem mestu, Jožef von Obereigner, veliko ukvarjal z gradnjo gozdnih cest na področju Snežnika, saj se je zavedal velikega pomena dostopnosti snežniških gozdnih bogastev. V času njegovega direktorovanja so redno vzdrževali že obstoječe ceste, jih utrjevali ter zgradili več novih. Gradnja cest je sicer zah-

Klanska polica nedaleč od tromeje med avstrijskim Primorjem, Hrvaško in Kranjsko, do Gomanjcev. Dolga je bila 30,8 km in je bila najpomembnejša cesta v snežniških gozdovih. Priključila se je na deželno cesto proti Ložu in Rakeku, kjer je snežniške gozdove povezala z južno železnico. Za izvoz lesa proti notranjosti države in proti morju je bilo to dejstvo ključnega pomena. Gradnja Jurjeve ceste je v tehničnem in gospodarskem smislu predstavljala vzorčni model za nadaljne načrte in delo. Snežniška cesta je Snežnik povezala s Pivško dolino. Luisina cesta

je v dolžini 14,1 km pri t.i. Cipi povezala novi Jurjevo in Snežniško cesto. Hermanova cesta je povezala Snežniško cesto z gozdno naselbino Škorje v revirju Mašun, leta 1921 pa so imeli v načrtu, da jo podaljšajo do meje revirja pri Svinščakih in naprej skozi revir Gomanjce do Jurjeve ceste. Poleg teh glavnih so zgradili še stranske ceste na Beli Vrh, Anino cesto v dolžini 4,6 km od Jurjeve ceste preko Biških lazov do Snežniške ceste, cesto v Lepi dol, Ulrikovo cesto v dolžini 3 km od Snežniške ceste preko sedla Kalvarija do Mezelišča in Hrvojevače do Jurjeve ceste, cesto v Peklo, cesto Pogled - Pleče, cesto v Kobilji Dol in cesto v Ognice. Leta 1921 je

²² I. Mohorič, n.d., *Načrti železnice Rakek - Lož - Prezid*, str. 284.

²³ AS, *Gozdni urad Snežnik*, šl. 27, št. 431, *Blagajniška nakazila za leto 1913, popravila cest na Snežniku*.

²⁴ *Slovenski krajevni leksikon*, I, str. 46.

mreža stranskih cest na Snežniku merila skupno 37 km.²⁵

Henrika Schollmayer - Lichtenberga so zanimali tudi kraški pojavi, zato se je z njimi precej ukvarjal. Večkrat je organiziral izlete, poleg drugih znamenitosti pa si je ogledal že takrat doma²⁶ in v svetu dobro znano Postojnsko jamo in kobilarno pri Prestranku.²⁷ Opazoval je vreme in vremenske pojave ter pripomogel pri razvijanju mreže vremenskih opazovalnic na posestvu. Leta 1906 je bilo od enajstih opazovalnic vremena na Kranjskem, ki so vremenske podatke pošiljale cesarsko-kraljevemu uradu za meteorologijo in geodinamiko na Dunaj, kar pet opazovalnic na območju posestva Snežnik. To so bile Leskova dolina, Jurjeva dolina, Mašun, Gomanjce in Snežnik.²⁸

Zelo skrbno si je zapisoval vse, tudi manjše potrese. Poleg ostalih je v svoj dnevnik zapisal tudi potresne sunke, ki so 14., 20. in 22. aprila 1895 porušili Ljubljano.²⁹ Spremljal je padavine in vsako izredno količino vestno vpisal v dnevnik, saj je močno deževje skoraj vsako jesen povzročalo poplave v Loški dolini.³⁰

Bogatih spoznanj, ki jih je nabiral na snežniškem posestvu, ni ohranil le zase, temveč jih je posredoval tudi širše zainteresirani strokovni javnosti. Dejavno se je udeleževal pri šolanju in vzgoji mladih slovenskih gozdarjev. Na Snežniku je šest let delovala gozdarska šola, prva svoje vrste na slovenskem ozemlju. Ko je leta 1871 zaključila šolanje prva generacija dveletne goz-

darske šole na Snežniku, so njeni slušatelji opravljali javni preizkus znanja. V komisijo, ki sta jo sestavljala član deželnega odbora in član kmetijske družbe, je bil kot predstavnik druge imenovan prav Schollmayer.³¹

Zapisoval pa je tudi kroniko o lovstvu na Snežniku. Čeprav je živel v slovenskem okolju, je vse strokovne tekste pisal v nemščini, tudi zato, ker je bil po političnem prepričanju orientiran izrazito nemško. Zaradi narave svojega dela, kontaktiranja s svojimi podrejenimi na delovnem mestu in tesnih stikov z okolico pa je dobro obvladal tudi slovenščino, ki se je je bil naučil že kot otrok. Zahtevo znanja slovenščine je verjetno postavil tudi sam delodajalec, ko ga je sprejemal v službo. Mlajši gospodar Herman Schönbürg - Waldenburg se je namreč tudi sam načrtno naučil govoriti slovensko, da je lažje sodeloval z domačini v okolici Snežnika.³²

V snežniškem arhivu je ohranjen Schollmayerjev koncept članka o lovstvu in jelenjadi na posestvu od srede 19. do začetka 20. stoletja. Članek je bil, brez navedbe avtorja, v slovenskem prevodu v treh nadaljevanjih objavljen v reviji Lovec leta 1912.³³ V opombi je navedeno le, da je članek zajet iz arhiva snežniške graščine, pripisan pa je lovski pozdrav snežniškemu gospodarju in njegovemu upravitelju. Na nekaj straneh je opisano, kako je potekala ograditev območja, na katerem so naselili jelene, kje so jih kupili in nato pripeljali v ograjeno oboro ter kako je naselitev in vžijljanje jelenov v novem domu potekalo. Koncept tega zapisa v nemškem originalu hranijo v arhivu gozdnega urada Snežnik.³⁴

Henrik Schollmayer - Lichtenberg je zapis o jelenih zaključil januarja 1911. Za leta 1911, 1912 in 1913 je navajal samo podatke o ruku in odstrelu v revirjih posestva Snežnik. Naslednja leta je rukajoče jelene preglasilo orožje, divjala je prva svetovna vojna. O divjadi v snežniških gozdovih je manj zapisov, vsekakor pa je vojna temu ozemlju prizanesla. Frontna črta ga ni presekala, bobnenje s soške fronte pa se je slišalo skoraj vsak dan, posebej močno 13. oktobra

²⁵ AS, Gozdni urad Snežnik, šk. 1, št. 35, *Inventur und Schätzungselaborat des jugoslawischen Vermögens der Fideikomiss Herrschaft Laas - Schneeberg nach dem Stande vom Jahre 1921*.

²⁶ Herman Schönbürg - Waldenburg se v svojem dnevniku spominja otroštva, ki je delno teklo tudi na Snežniku. Tam navaja, da je imel služabnik Jakob v kleti v stekleni posodi človeško ribico, ki jo je laliko videl, kadar ga je tam obiskal. Človeške ribice pa so doma le v Postojnski jami.

²⁷ AS, Gr.A. XVII, Snežnik, knj. 7, *Schneeberg und die Dynasten...*, str. 51.

²⁸ *Jahrbücher der k.k. Zentral-Anstalt für Meteorologie und Geodynamik. Offizielle Publikation. 1906, Neue Folge XLIII. Band, Der ganzliche Reihe LI. Band, Wien 1908, Alphabetische Verzeichnis der Beobachtung-Stationen*, str. XV-XXIII.

²⁹ AS, Gr.A. XVII, Snežnik, knj. 7, *Schneeberg und die Dynasten...*, str. 44.

³⁰ Herman Schönbürg - Waldenburg v svojem dnevniku navaja, da so jih jeseni 1875, ko so prišli na Snežnik, zadnjih 4 do 5 km do gradu zaradi poplav v Loški dolini prepeljali v čolnih.

³¹ Vladimír Vilman, Aleksandra Serše, *Prva slovenska gozdarska šola na Snežniku, Postojna 1989*, str. 15.

³² V. Sterle, n.d., str. 25 in str. 80.

³³ *Jeleni na snežniški graščini*, Lovec, III, 1912, št. 2, str. 21-24, št. 3, str. 41-44, št. 4, str. 63-65.

³⁴ AS, Gozdni urad Snežnik, šk. 2, št. 60, *Schöllmayerjeva kronika o lovu na Snežniku*.

1917.³⁵ Podatki o skrbi za hrano gozdnih živali pozimi in evidence odstrela oz. plačil odstrela živali za posamezna medvojna leta, ki se pojavljajo med ostalimi računi v knjigovodstvu veleposestva Snežnik, pa pričajo, da je lov še vedno ostajal ena pomembnejših postranskih vej za služka snežniškega gospodarstva.³⁶ Vsa leta so tudi zelo skrbno vodili evidenco odstrela divjadi v svojih gozdovih.

Posebno zanimanje je višji gozdar snežniškega veleposestva Schollmayer gojil do zgodovine. Leta 1923, že upokojen v Koči vasi, je sestavil doslej najobsežnejšo razpravo o zgodovini gradu Snežnik. Zanj je uporabil vso do takrat znano literaturo ter originalne listine, urbarje in akte iz grajskega arhiva. Za prilogo je dodal še 63 slik. V arhivu graščine Koča vas je ohranjen koncept razprave, vendar brez vseh prilog.³⁷

Schollmayerjevo zanimanje je vzbudila tudi etnologija. Na novem službenem mestu se je srečal s snegom bogatimi zimami, za premagovanje navadno nad meter debele snežne odeje pa so si prebivalci pomagali s posebnimi "napravami", s krpljami in smučmi. Veliko se je ukvarjal s preučevanjem smuči in njihovega nastanka, posebej pa ga je zanimala njihova uporabnost v sodobnem življenju. Zaradi tega velja še danes za enega od pionirjev modernega smučanja na Slovenskem. Svoje misli in izsledke je objavil leta 1893 v knjižici "Auf Schneeschuhen, Ein Handbuch für Forstleute, Jäger und Touristen" (Na krpljah, priročnik za gozdarje, lovce in turiste), izdani v Celovcu.³⁸ V svojem dnevniku je zapisal, da jih je uporabljal tudi sam, v zimi 1891/92 pa je vpeljal smučke kot pomoč pri delu tudi med gozdarsko in lovsko osebje na Snežniku.³⁹

Henrika Schollmayer - Lichtenberga je 31. maja 1918 v Dresdnu na službenem obisku pri knežji družini zadela kap, po kateri je delno ohromel in se 1. maja 1919 upokojil. Po upokojitvi se je preselil v gradič Koča vas pri Ložu, ki

ga je skupaj s posestvom podedoval po svoji adoptivni materi, grofici Viljemini Lichtenberg. Veleposestvo Snežnik je bilo z njegovim delom očitno zelo zadovoljno, saj so mu po upokojitvi s stalnim naročilom za nakazilo preko Kranjske deželne banke izplačevali redni mesečni denarni obrok.⁴⁰ Še vedno je opravljal nekatera dela za veleposestvo, saj so snežniški arhiv očitno začasno prepeljali v Kočo vas, kjer ga je urejal s pomočjo hčerke Margarete, ki je živela z njim v gradu. Vsi ovoji z gradivom, ki so bili urejeni leta 1923 in 1924, nosijo namreč poleg popisa vsebine tudi naslov Koče vasi, datum in hčerkin podpis, razbiranje datumov na posameznih listinah in opombe na nekaterih pa so pripisane s pisavo človeka, ki je težko obvladoval svojo roko. Hči je po očetovih navodilih prepisala tudi njegov dnevnik, ki nam skupaj z uvodom natančno slika dogodke iz zgodovine in življenje na posestvu in na gradu. V Koči vasi je 21. januarja 1930 tudi umrl, zapustil pa nam je pomembnejše zapise o življenju in dogajanjih na Snežniškem v svojem času.

Zusammenfassung

Heinrich Schollmayer Lichtenberg,
Verwalter des Großgrundbesitzes Snežnik

Heinrich Schollmayer Lichtenberg wurde am 23. November 1860 als Heinrich Etbin Schollmayer geboren. Nach Abschluß seiner Ausbildung legte er die staatliche Prüfung zur Führung einer selbständigen Forstwirtschaft ab. Am 15. März 1884 begann er auf dem Großgrundbesitz Snežnik zu arbeiten, zunächst als Oberförster und Verwalter des Forstreviers Mašun. 1903 übernahm er von seinem Schwager, dem Tschechen Josef von Obereigner, den Posten des Verwalters des gesamten Großgrundbesitzes Snežnik.

Der Eigentümer von Snežnik war damals Georg Schönbürg-Waldenburg, der nach dem Tod seines Vaters den Besitz geerbt hatte, ohne zu wissen, wo er sich befand und in welcher schlechter Verfassung seine Wirtschaft war. Georg und auch sein Nachfolger, sein Sohn Hermann, investierten beträchtliche Summen in die systematische Erneuerung der Wälder, damit diese wieder wirtschaftlichen Nutzen brachten, sowie in die Erneuerung des fast

³⁵ AS, Gr.A. XVII, Snežnik, knj. 7, *Schneeberg und die Dynasten...*, str. 69.

³⁶ AS, Gozdni urad Snežnik, *Blagajniška nakazila za leto 1915*, šl. 27, št. 430.

³⁷ Božo Otorespec, *Grad Snežnik in Snežniški v srednjem veku*, *Notranjski listi III*, Cerkljica 1986, str. 28.

³⁸ Borut Bagatelj, *O izvoru bloških smučí, Zgodovina za vse*, V, 1998, št. 1, str. 95-96.

³⁹ AS, Gr.A. XVII, Snežnik, knj. 7, *Schneeberg und die Dynasten...*, str. 20.

⁴⁰ AS, Gozdni urad Snežnik, šl. 25 in 26, *Računi, uprava in finance*, 423-429.

ausgerotteten Wildbestandes und der Burg. Sie beschäftigten geschulte Kräfte, insbesondere Forstfachleute. Eine Zeitlang bestand auf Snežnik eine eigene Forstfachschule unter teilweiser Schirmherrschaft Georg Schönburgs - die erste Schule dieser Art auf slowenischem Gebiet.

Schollmayer hatte berufsbedingt mit vielen Fachbereichen zu tun und zahlreiche andere Dinge interessierten ihn hobbymäßig. Jeder Sache nahm er sich sehr genau und systematisch an. Seine Notizen sind heute für die verschiedensten Fachgebiete von Interesse. Unter seinem Vorgänger wie auch unter Schollmayer wurden Straßen in den Wäldern von Snežnik errichtet, um die Gewinnung des Holzes zu erleichtern, das der größte Reichtum und die größte Einkommensquelle des Großgrundbesitzes, aber auch vieler Arbeiter in der Loška dolina war. Schollmayer interessierte sich für die Meteorologie und Karsterscheinungen

und notierte in seinem Tagebuch alle Erdbeben jener Zeit. Er schilderte den von Erfolg gekrönten Versuch der Wiederansiedlung von Hirschen, die im gesamten slowenischen Gebiet in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts fast ausgerottet worden waren. Als Besonderheit beschrieb er jene Skier, die die Bewohner im Gebiet von Bloke schon seit geraumer Zeit zum Gehen durch den Schnee verwendet hatten und die Schollmayer selbst als Arbeitsbehelf seiner Förster und Jäger auf Snežnik einführte.

Einen besonderen Platz unter Schollmayers Interessen nahm die Geschichte ein. Als Hauptverwalter von Snežnik hatte er das gesamte Archiv zur Verfügung, das er durchforstete und mit Hilfe seiner Tochter Margarethe ordnete und inventarisierte. Im Manuskript "Snežnik und die Dynastie Schönburg, Geschichte der Herrschaft Snežnik in Krain" schrieb er seine Erkenntnisse über die Geschichte von Snežnik und Lož nieder.